

ÜRETİM OLANAKLARI VE KULLANILIŞI

Prof. Dr. Macit ÖZHAN'

Ö Z E T

Tarımsal faaliyetlerimizde, özellikle hayvancılık sektöründe genellikle produktivite düşüktür. Üretim ünitelerinin sayısı fazla buna karşın üretim düzeyleri yetersizdir. Üretim için gereksinme duyulan yem kaynakları yetersizdir.

Bu yazıda, yem kaynakları dikkate alınarak mevcut üretim ünitelerinin buna göre ayarlanması teması işlenmektedir.

Birçok demeçlerde, simpozumlarda, kongrelerde, ilmi yazılarda ve yayınlanan araştırma sonuçlarında ve hatta yetkili şahısların açıklamalarında, ulusal ekonomimizde tarımın hakim olduğu belirtilmektedir. Ayrıca tarımsal faaliyetler sonunda sağlanan gelir dalları içinde de, hayvancılık sektörünün düşük bir düzeyde kaldığına işaret edilmektedir. Esas olarak bu konuda söylenenler ve yazılanlar yanlış değildir. Hakikaten yurdumuzda hayvansal ürünler için oldukça geniş bir potansiyel mevcuttur, fakat bu potansiyel üretken ve verimli olarak tarzda kullanılmamaktadır.

Bu yazımızda süt ve et üretiminde sığırçılığımızın durumuna değinmek istiyoruz. Esasında süt ve et üretim kaynaklarının tümünü ele almak gerekir, fakat bu sahadaki üretimde tüm türler aynı koşullar altında bulunduğundan, sadece sığırları incelemek, diğerlerinin durumuna da ışık tutacağından, pek sakıncalı görülmemiştir.

Yurdumuz fertlerinin sağlıklı, dinç ve faal olabilmeleri için yeterli miktarda hayvansal orijinli gıdalar tüketmesi gereklidir. Vasant yapıdaki bir insanın günde tüketmesi gerekli olan protein mik-

(1) Atatürk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Zootehni Bölümü Öğretim Üyesi.
Ziraat Dergi Komisyonuna Geliş Tarihi 30.5.1975.

tarı her kilogram canlı ağırlık için ortalama 1.0 gr. kabul edilmektedir. Bu duruma göre 70 kg. ağırlığındaki bir ferdin günde 70 gr. protein tüketmesi icabetmektedir. Yalnız bu miktar proteinin belirli bir kısmının hayvansal orijinli olması gereklidir.

Yurdumuzda fert başına isabet eden protein tüketimi yukarıda verilen miktarın üzerinde olmasına karşın, hayvansal orijinli protein miktarı 15-17 gr.'lık sınırlar arasında bulunmaktadır. Halbuki hayvansal protein tüketimi ABD. de 76 gr., Fransada 64 gr., İngilterede 61 gr., komşumuz Yunanistanda ise 41 gr. dir. Görülüyor ki, yurdumuzda fert başına düşen hayvansal protein tüketim miktarı çok düşüktür. Bu düşüklüğün iki sebebi olabilir; biri bu tip proteini sağlayan gıda kaynaklarının pahalı oluşu, diğeri de, kaynakların yetersiz durumda olmasıdır. Yurdumuz için bahse konu olmayan bir üçüncü sebep de, teolojik kurallar nedeniyle sığır eti tüketiminin kısıtlanmış (Hindistan örneği gibi) olmasıdır.

Yukarıda bahsedilen sebeplerden ilki, düşük yüzeydeki tüketimimizde şüphesizki etkilidir. Zira ortalama işçi ücretini 50 lira, ortalama memur maaşını da 1500 TL. kabul edersek, dört nüfuslu bir ailenin yılda fert başına tüketebileceği et miktarını hesaplamak mümkündür. Genellikle aile gelirinin % 5'i et almı için kullanılmaktadır. Bu duruma göre memurun et almı için ayıracağı para miktarı 75 liradır. Yani ayda

75 liralık et alacaktır. Kilosu 21-22 lira olan sığır etinden 3,5 kg., koyun etinden ise 3 kg. alabilecektir. Bu duruma göre fert başına ayda 1.0 kg. dahi et düşmemektedir. Şu halde günde 30 gr. kadar et tüketimini varsayarsak, vasat yapılı sığır etinde % 18 protein mevcudiyeti dikkate alındığında günlük hayvansal proteinin etten karşılanan kısmı 5,4 gr. olacaktır Tabii bu miktar çok düşüktür. Aynı durum kalifiye olmayan işçiler için de geçerlidir, hatta bu kesimde durum daha da kötüdür. Zira yevmiyeli çalışmada Cumartesi ve Pazarları gelir yoktur. Bu duruma göre memur ve işçi gelirleri ile karşılaştırma yapıldığında et fiyatları yüksek görünmektedir. Bir an için fiyatları ve geliri dikkate almadan tüketimde tüm kaynaklardan her ferdin eşit oranda faydalandığını kabul etsek, gene de arzulanan 'düze'ye ulaşmak olanaksızdır. Şöyle ki; yurdumuzda istatistiklere geçen kesim kayıtlarına göre et üretimi, 1972 yılında aşağıdaki gibidir.

Toplam üretim	181 422 Ton
Sığır eti üretimi	56 769 »
Dana eti üretimi	19 426 »
Manda eti üretimi	11 094 »
Deve eti üretimi	189 »
Koyun eti üretimi	44 581 »
Kuzu eti üretimi	26 458 »
Kıl keçisi eti üretimi	21 352 »
Tiftik keçisi eti üretimi	1 528 »
Domuz eti üretimi	25 »

Resmi kesimler dışında ka-
 çak olarak kesimler de yapılmak-
 tadır. Mezbaha dışı kesimleri de
 bir bu kadar kabul edersek, yur-
 dumuzda tahminen 365.000 ton et
 üretilmekte demektir. Nüfusumu-
 zun 1972 yılı için 36 milyon kabul
 edersek, fert başına 10 kg. et isabet
 edecektir. Bu miktar biraz evvel
 bulduğumuz rakama da yakın ol-
 maktadır. Demek ki fertlerin a-

lım gücü yeterli dahi olsa, kay-
 naklarımız yetersiz kalmaktadır.

Acaba elde mevcut hayvanla-
 rımızın tümünü bir an için kesi-
 me tabi tuttuğumuzu farzetsek
 durum nasıl bir manzara arz-
 edecektir? İstatistik bültenlerin-
 deki bildirimler 1965-72 yılları ara-
 sında süt ve et üretimi bakımın-
 dan Tablo 1 de görülmektedir.

1972 yılı istatistiklerine göre:

Sığır mevcudu	13 045 000 × 85	(karkas Ağ.) =	1 108 825 000 Kg.
Koyun mevcudu	38 806 000 × 17	» » =	659 702 000 »
Manda mevcudu	1 039 000 × 111	» » =	115 329 000 »
Deve mevcudu	25 000 × 190	» » =	4 750 000 »
Kıl keçisi	14 820 000 × 16	» » =	237 120 000 »
Tiftik	3 643 000 × 13	» » =	47 359 000 »
Toplam üretim			<u>2 173 085 000 Kg.</u>

TABLO 1
Süt ve Et Üretimi

Yıl	Sığır Sayısı 1000 baş	İNEK			KESİLEN					
		Sağılan 1000 baş	Üretim 1000 ton	Verim Kg.	Sığır adet	Üretim ton	Verim Kg.	Dana adet	Tüketim ton	Verim Kg.
1965	13 203	4 180	2 446	585	745 460	65 563	85.2	431 660	13 747	31.1
66	13 769	4 423	2 590	619	821 122	73 294	89.2	476 298	15 336	32.2
67	14 165	4 564	2 666	593	782 709	66 814	87.0	472 126	14 716	31.0
68	13 761	4 528	2 664	588	797 536	69 398	87.0	552 524	17 612	31.8
69	13 189	4 485	2 609	581	882 382	77 361	87.9	676 058	21 271	31.4
70	12 756	4 402	2 551	580	849 940	72 426	85.1	734 970	22 927	31.0
71	12 653	4 382	2 535	578	794 278	67 277	84.2	596 112	19 253	32.3
72	13 045	4 541	2 558	563	669 910	56 769	84.7	579 340	19 426	33.5

Bu miktara göre fert başına düşecek yıllık et tüketimi $2\ 173\ 085\ 000/36\ 000\ 000 = 60$ Kg. dir. Bu düzeydeki tüketimden sağlanacak protein ise $60 \times 18/100 = 10.8$ Kg. dir. Buradan da günlük olarak sağlanan miktarı hesaplamak mümkündür. $10800/360 = 30$ gr. Şu halde açıkça görülüyor ki hayvanlarımızın üretim kapasitelerini yükseltmemiz gereklidir. Yukarıda sayıları bildirilen tür-

lerin karşılarında görülen karkas ağırlıkları oldukça düşüktür. Karkas ağırlığına ait rakamlar istatistik bültenlerinden hesaplanmıştır. Herşeyden önce kesime sevk edilen kasaplık hayvanların cüsselerini artırmak gerekmektedir. Et üretimi için söylenen durum, süt üretiminde de geçerlidir. 1973 Türkiye istatistik yıllığından alınan rakamlara göre;

Yıl	Sağılan İnek 1000 baş	Üretim 1000 ton	Hayvan başına üretim Kg.
1965	4 180	2 446	585
66	4 423	2 590	619
67	4 564	2 666	593
68	4 528	2 664	588
69	4 485	2 609	581
70	4 402	2 551	580
71	4 382	2 535	578
72	4 541	2 558	563

Görüldüğü gibi 4,5 milyon hayvan sağılıp 2,5 milyon kilo süt temin etmekteyiz. Yani ortalama olarak her inekten 563-619 Kg. arasında süt temin etmekteyiz. Tarımı en ilkel durumda olan ülkelerde de bundan daha düşük üretime rastlamak mümkün değildir.

Yapılacak iş, en kısa zamanda elde mevcut yerli ırk hayvanlarımızı, yüksek verimli kültür ırkları ile yenilemektir. Bu yenileme işi nasıl yapılmalıdır hususu, başka bir eleştirinin konusunu teşkil

ettiği için, biz şimdilik sadece yenileme işi gerçekleştiğinde ortaya çıkacak durumu açıklayacağız.

Yenilemede önerimiz mevcut yerli hayvan sayısının yarısı kadar kültür ırkı yerleştirmektir.

Şimdi halen mevcut ve sağılmakta olan hayvanların ihtiyaçları ve üretimleri ile, ikamesini önerdiğimiz yarı sayıdaki kültür ırkı hayvanlarınınkini karşılaştıralım.

Üretimde bulunan veya üretime katılacak hayvanların her-

şeyden önce buldukları durumu koruyacak ve belirli fonksiyonları icra edecek miktarda besin maddelerine ihtiyaç vardır. Bu ihtiyaca biz «Yaşama payı ihtiyacı» diyoruz. Bu ihtiyaç hayvanla-

rın cesametine göre farklı düzeylerde olur. Örneğin, 300 Kg. lık bir yerli hayvan ile 550 kg. lık bir kültür ırkının yaşama payını karşılayalım.

	Haz. Prot. (gr.)	Tek. Haz. Bes. Md. (kg)
300 Kg. lık Yerli ırk	200	2,5
550 » » Kültür ırkı	330	4,0
Sağılan yerlilerin protein ihtiyacı;		
	4 541 000 baş × 200 gr. =	908 200 Kg.
Sağılacak kültür ırkının protein ihtiyacı;		
	2 270 000 × 330 gr. =	749 430 Kg.
	Fark	158 770 Kg.

Görülüyor ki sağılan yerli hayvan sayısı yarıya indirilip kültür ırkı ikame edildiğinde 158 770 Kg. lık protein tasarrufu olmak-

tadır. Aynı durum tekmiil Hazm-labilir besin maddeleri için de geçerlidir. Zira

Sağılan Yerli ırkın THBM ihtiyacı;		
	4 541 000 × 2,5 Kg. =	11 352 500 Kg.
Sağılacak Kültür ırkının THBM ihtiyacı;		
	2 270 000 × 4,0 Kg. =	9 084 000 Kg.
	Fark	2 268 500 Kg.

Görüldüğü gibi yerli ırkın yarısı kadar kültür ırkının ikamesi ile gerek proteinden, gerekse TH-BM. den tasarrufumuz olmaktadır. İşte bu miktar besin maddelerini kültür hayvanlarının üretim ihtiyaçlarını karşılamada kullanmak mümkündür.

Gerçi hayvan sayısını yarıya indirmekle yaşama payından bu derece tasarrufumuz oldu, fakat üretilen süt ve et miktarı ne durumda olacaktır, acaba üretimde de kârlı olacağımız gibi bir soru akla gelebilir. Küçük ve basit bir hesaplama ile bunu da açıklığa kavuşturmak mümkündür.

Sağılan Yerliler $4\,541\,000 \times 563$ Kg. süt = 2 558 000 ton

Sağılacak Kültür $2\,270\,000 \times 2500$ Kg. süt = 5 677 000 ton

Fark 3 119 000 ton

Kesilen yerlilerin et verimi $669\,910 \times 84,7$ kg. (Kar) = 56 769 ton

Kesilecek kültür et verimi $334\,955 \times 170,0$ kg (Kar) = 56 942 ton

Fark 173 ton

Demek oluyor ki sağılan ve kasaplık yerli hayvanlarımızı kültür ırkı ile değiştirdiğimizde ve kültür ırkının sayısı, yerlilerin yarısı kadar dahi olduğunda hem besin maddelerinden hem de üretilen et ve süttten kârımız olmaktadır. Ayrıca halen mevcut hayvanlarımızın yem ihtiyacını karşılayamayan çayır ve mer'alarımız da, böyle bir projenin tahakkuku halinde yeterli olabilir. Daha önce de söylediğimiz gibi yaşama payından temin edilen protein ve THBM tasarrufu da,

verim için hesaplanacak ihtiyaçların bir kısmını karşılamada kullanılacaktır. Tabii hayvan sayısının yarı yarıya azalması ile barınaklardaki sıkışıklık giderilecek, bakım için gerekli iş gücü yarı yarıya azalacaktır.

Bu önerinin tek dezavantajı, doğu illerinde tüm kış süresinde yakıt olarak kullanılan tezek miktarındaki azalma olacaktır. Bunu da düzenlenecek bir projeye bağlamak suretiyle halletmek mümkündür.